

СТАТИСТИЧНО-ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ЗАЙНЯТОСТІ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ ЗА ПОКАЗНИКОМ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ

©2019 ЦАЛЬ-ЦАЛКО Ю. С., МОРОЗ Ю. Ю.

УДК 311(75.8).657.6

Цаль-Цалко Ю. С., Мороз Ю. Ю. Статистично-облікове забезпечення оцінювання якості зайнятості персоналу на підприємстві за показником доданої вартості

Метою статті є обґрунтування системи статистично-облікового забезпечення оцінювання якості зайнятості персоналу на підприємстві за показником доданої вартості. Визначено, що основним показником оцінювання якості зайнятості персоналу на підприємстві є продуктивність праці в розрахунку створеної доданої вартості. Систематизовано різні погляди дослідників та положення нормативних документів щодо визначення понять продуктивності праці та доданої вартості. Проаналізовано стан формування доданої вартості на підприємствах України щодо її динаміки, показників для оцінювання якості зайнятості персоналу та рівня участі персоналу при створенні окремих структурних елементів доданої вартості. На основі аналізу виявлено наявний спад реальних величин продуктивності праці та витрат на працівників в Україні після 2013 р., а також значне навантаження на персонал у частині доходів, створених для потреб держави, територіальних громад і власників підприємств. Запропоновано авторський підхід до розрахунку доданої вартості, створеної на підприємстві як сума таких складових: амортизація, дохід персоналу, витрати на соціальні потреби, витрати на податки та створений чистий прибуток. Обґрунтовано можливості інформаційних ресурсів рахунків бухгалтерського обліку для розрахунку доданої вартості, створеної на підприємстві.

Ключові слова: персонал, продуктивність праці, додана вартість, статистичний аналіз, бухгалтерський облік, звітність.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 19.

Цаль-Цалко Юзеф Сигизмундович – доктор економічних наук, професор, професор кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту, Житомирський національний агроекологічний університет (Старий бульвар, 7, Житомир, 10008, Україна)

Мороз Юлія Юзефівна – доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту, Житомирський національний агроекологічний університет (Старий бульвар, 7, Житомир, 10008, Україна)

E-mail: morozyy@ukr.net

УДК 311(75.8).657.6

UDC 311(75.8).657.6

Цаль-Цалко Ю. С., Мороз Ю. Ю. Статистическо-учетное обеспечение оценки качества занятости персонала на предприятии по показателю добавленной стоимости

Целью статьи является обоснование системы статистически-учетного обеспечения оценки качества занятости персонала на предприятии по показателю добавленной стоимости. Определено, что основным показателем оценки качества занятости персонала на предприятии является производительность труда в расчете созданной добавленной стоимости. Систематизированы различные взгляды исследователей и положения нормативных документов по определению понятий производительности труда и добавленной стоимости. Проанализировано состояние формирования добавленной стоимости на предприятиях Украины относительно ее динамики, показателей для оценки качества занятости персонала и уровня участия персонала при создании отдельных структурных элементов добавленной стоимости. На основе анализа выявлены имеющийся спад реальных величин производительности труда и затрат на работников в Украине после 2013 г., а также значительная нагрузка на персонал в части доходов, созданных для нужд государства, территориальных общин и собственников предприятий. Предложен авторский подход к расчету добавленной стоимости, созданной на предприятии как сумма таких составляющих: амортизация, доход персонала, расходы на социальные нужды, расходы на налоги и созданная чистая прибыль. Обоснованы возможности информационных ресурсов счетов бухгалтерского учета для расчета добавленной стоимости, созданной на предприятии.

Ключевые слова: персонал, производительность труда, добавленная стоимость, статистический анализ, бухгалтерский учет, отчетность.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Библ.:** 19.

Цаль-Цалко Юзеф Сигизмундович – доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры бухгалтерского учета, налогообложения и аудита, Житомирский национальный агроэкологический университет (Старый бульвар, 7, Житомир, 10008, Украина)

Мороз Юлия Юзефовна – доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой бухгалтерского учета, налогообложения и аудита, Житомирский национальный агроэкологический университет (Старый бульвар, 7, Житомир, 10008, Украина)

E-mail: morozyy@ukr.net

Tsal-Tsalko Yu. S., Moroz Yu. Yu. The Statistical-Accounting Provision of Evaluation of the Quality of Staff Employment at Enterprise According to the Indicator of Value Added

The article is aimed at substantiating the system of statistical-accounting provision of evaluation of the quality of staff employment at enterprise according to the indicator of value added. It is determined that the main indicator of evaluation of the quality of staff employment at enterprise is labor productivity in the calculating of the created value added. Different views of researchers together with provisions of the normative documents on definition of concepts of productivity and value added are systematized. The status of formation of value added at Ukrainian enterprises is analyzed concerning its dynamics, indicators for evaluation of the quality of staff employment and the level of staff participation at creation of separate structural elements of value added. On the basis of the analysis, the authors identified the existing recession of the real values of labor productivity and expenses for workers in Ukraine after 2013, and also a considerable load on staff in the part of income generated for the needs of the State, territorial communities and owners of enterprises. The authors propose their own approach to calculation of the value added, created at enterprise as the sum of such components as: depreciation, staff income, social spendings, taxes, and the created net profit. The possibilities of information resources of the accountance accounts for calculation of the value added created at enterprise are substantiated.

Keywords: staff, labor productivity, value added, statistical analysis, accountance, reporting.

Fig.: 2. **Tbl.:** 2. **Bibl.:** 19.

Tsal-Tsalko Yuzef S. – D. Sc. (Economics), Professor, Professor of the Department of Accounting, Taxation and Audit, Zhytomyr National Agroecological University (7 Staryi bulvar, Zhytomyr, 10008, Ukraine)

Moroz Yuliya Yu. – D. Sc. (Economics), Professor, Head of the Department of Accounting, Taxation and Audit, Zhytomyr National Agroecological University (7 Staryi bulvar, Zhytomyr, 10008, Ukraine)

E-mail: morozyy@ukr.net

Завдання побудови конкурентоспроможної економіки в Україні зумовлює підвищену увагу до проблеми управління якістю зайнятості персоналу на підприємствах. Ефективне використання персоналу сприяє збільшенню обсягів виробництва, зниженню питомої ваги матеріальних ресурсів у собівартості продукції, зростанню доданої вартості та прибутку. Особливого значення набуває підвищення ефективності використання персоналу в умовах глобальних трансформацій та міжнародної конкуренції, адже його стан і рівень розвитку все більше визначають конкурентні позиції вітчизняних підприємств.

Забезпеченість необхідним персоналом, його раціональне використання, високий рівень продуктивності праці мають велике значення для підвищення ефективності функціонування будь-якого суб'єкта господарювання. Ефективність використання персоналу підприємства забезпечується ключовим фактором, який формується рівнем якості його зайнятості. Завдання оцінки якості зайнятості персоналу на підприємстві обумовлює необхідність визначення теоретичних положень його сутності та можливості практичного застосування при моніторингу бізнесу.

Якість зайнятості персоналу на підприємстві, своєю чергою, обумовлює можливості для розвитку й забезпечення його конкурентоспроможності шляхом вибору, інтегрування та комбінування засобів впливу на певні фактори внутрішнього і зовнішнього середовища.

В аспекті причинно-наслідкового зв'язку структури якості зайнятості персоналу на підприємстві визначається як якість управління персоналом, що зумовлює якість трудових процесів, які, своєю чергою, забезпечують результати діяльності підприємства, представлені як економічні результати діяльності, спрямовані на задоволення споживачів та персоналу, інших зацікавлених груп і суспільства в цілому [1; 2, с. 120].

При цьому персонал підприємства необхідно розглядати як основний ресурс господарської діяльності, що зумовлює необхідність оцінювання результату його використання через показник продуктивності праці як кількісний індикатор якості зайнятості персоналу на підприємстві.

Значення продуктивності праці для економіки будь-якої країни полягає в тому, що її підвищення до конкурентоспроможного на світовому ринку рівня є основним джерелом реального економічного зростання, соціального прогресу і більш високого життєвого рівня населення.

Для того, щоб підвищення ефективності праці робочої сили стало реальною основою економічного зростання, необхідно підвищення продуктивності праці персоналу всіх суб'єктів господарювання.

Питання продуктивності праці активно досліджувалося багатьма науковцями. Так, вагомих внесок у дослідження категорії «продуктивність праці», методики розрахунку як показника та пошуку резер-

вів її збільшення зробили такі зарубіжні вчені-економісти, як, зокрема, Ф. Тейлор, А. Лоулер, Б. Гоулд, Д. Сінк. Характеризуючи розгляд цієї проблеми українськими економістами, можна виділити наукові праці таких вчених, як І. В. Заюков [3], Т. І. Павлюк [4], О. О. Тертичний [5], А. Г. Макарова [5].

Продуктивність праці (однофакторна продуктивність) – це узагальнюючий показник результативності праці, що характеризує ефективність її витрат у виробництві та сфері послуг [6], і, на нашу думку, є кількісним показником індикатором якості зайнятості персоналу на підприємстві.

Якість – це комплексне поняття, що всебічно характеризує ефективність господарської діяльності. Якість впливає на кінцевий результат (прибуток) і збільшує обсяг продажів [7].

З точки зору С. В. Мочерного, найважливішим якісним показником суспільного виробництва є його ефективність [8, с. 214].

Економічна енциклопедія за редакцією С. В. Мочерного трактує продуктивність праці як «ефективність виробничої діяльності людей у процесі створення матеріальних благ і послуг» [9, с. 118].

Західний вчений Д. С. Сінк відводить продуктивності праці роль основного інструменту в забезпеченні високої результативності організаційної системи, яка безпосередньо впливає на якість зайнятості персоналу на підприємстві [10].

Автор відомого підручника з економіки праці О. А. Грішнова, продуктивність праці визначає «узагальнюючим показником використання робочої сили, ... що, як і всі показники ефективності, характеризує співвідношення результатів та витрат, у даному випадку, – результатів праці та її витрат» [11, с. 361].

На думку Жолонського Є., продуктивність праці – показник ефективності використання ресурсів праці [12].

Зуважимо, що, за рекомендаціями Міжнародної організації праці (МОП), пропонується розрізняти поняття «продуктивність» і «продуктивність праці». Продуктивність вважається загальним показником, який, *по-перше*, показує ефективність використання ресурсів (праці, капіталу, землі, матеріалів, енергії, інформації тощо) під час виробництва різних товарів і послуг; *по-друге*, відбиває взаємозв'язок між кількістю і якістю вироблених товарів або наданих послуг і ресурсами, витраченими на їх виробництво; *по-третє*, дозволяє зіставляти результати виробництва на різних економічних рівнях.

Що стосується продуктивності праці, то, за рекомендаціями МОП, це є показник, який відображає ступінь ефективності використання одного конкретного фактора виробництва (або ресурсу) – праці.

Дуже важливе значення як у практичному, так і у теоретичному плані має методика обчислення показників продуктивності праці. Численні показники

продуктивності лише умовно її відображають, а єдиного «ідеального» показника, який був би однаково правильним для підприємств різних галузей, не існує [13]. Показник продуктивності праці, який характеризує якість зайнятості персоналу, насамперед, має повною мірою визначати результативність витрат праці на виробництві та при просуванні продукції до споживача втілювати єдиний підхід до визначення рівня продуктивності праці, забезпечувати порівнюваність показників на різних підприємствах і прозорість, підвищувати продуктивність праці для заохочення персоналу.

При сучасних методах управління ведеться пошук таких вимірників, які б показували зв'язок результатів і витрат з урахуванням економічних інтересів як окремих працівників, так і суспільства загалом. Як результат, використовуються різні окремі показники або їх комбінації, як-от прибуток, фонд оплати праці, вартість робочої сили, додана вартість.

З теоретичної точки зору найбільш точне визначення внеску праці в результат бізнесу дає показник вартості чистої продукції – знову створеної вартості. Величина чистої продукції розраховується як різниця між обсягом валової продукції та сумою матеріальних витрат з можливим урахуванням амортизації.

Для вартісного виразу продуктивності у світовій практиці частіше всього використовується показник чистої продуктивності праці, або продуктивність доданої вартості.

Загальні підходи до визначення вимірників для розрахунку продуктивності праці в Україні наведені на нормативному рівні [6; 14].

На національному рівні як результативні показники функціонування бізнесу прийнято використо-

вувати валову додану вартість [6] та додану вартість за витратами підприємства [14].

Валова додана вартість (ВДВ) відображає додатково створену вартість і, відповідно, утворення в ній первинних доходів, одержаних у результаті безпосередньої участі у процесі виробництва [6].

Додана вартість за витратами виробництва (ДДВ) – валовий дохід від операційної діяльності з урахування субсидій на виробництво за винятком непрямих податків [14].

Динаміку формування доданої вартості за витратами [14] на підприємствах України наведено на рис. 1.

Дослідження алгоритмів розрахунку показників ВДВ і ДДВ свідчать, що вони мають істотні недоліки, тому що не враховують створені податки, джерелом яких є праця персоналу підприємства, аналогічно як і створеного прибутку.

Адам Сміт, засновник сучасної економічної теорії, стверджував, що: «Вартість, яку робітники додають до вартості матеріалів, розпадається сама... на дві частини, з яких одна йде на оплату їхньої заробітної плати, а інша – на оплату прибутку їх підприємця на весь капітал, який він авансував у вигляді матеріалів і заробітної плати» [15].

Теоретичні основи доданої вартості сформулювали А. Сміт, Д. Рікардо, Ж. Б. Сейн, А. Маршалл, Н. Сковелл, Дж. Кларк та інші. Різні аспекти формування доданої вартості як інформаційного ресурсу обліку та звітності розглянули С. Ф. Голов [16], Ю. Ю. Кухто [19], О. І. Малишкін [17], Ю. Ю. Мороз [18], Д. А. Панков [19], Ю. С. Цаль-Цалко [18].

Попри різні визначення, додану вартість розглядають як різницю між вартістю виробленої продукції та вартістю спожитих матеріальних і прирівня-

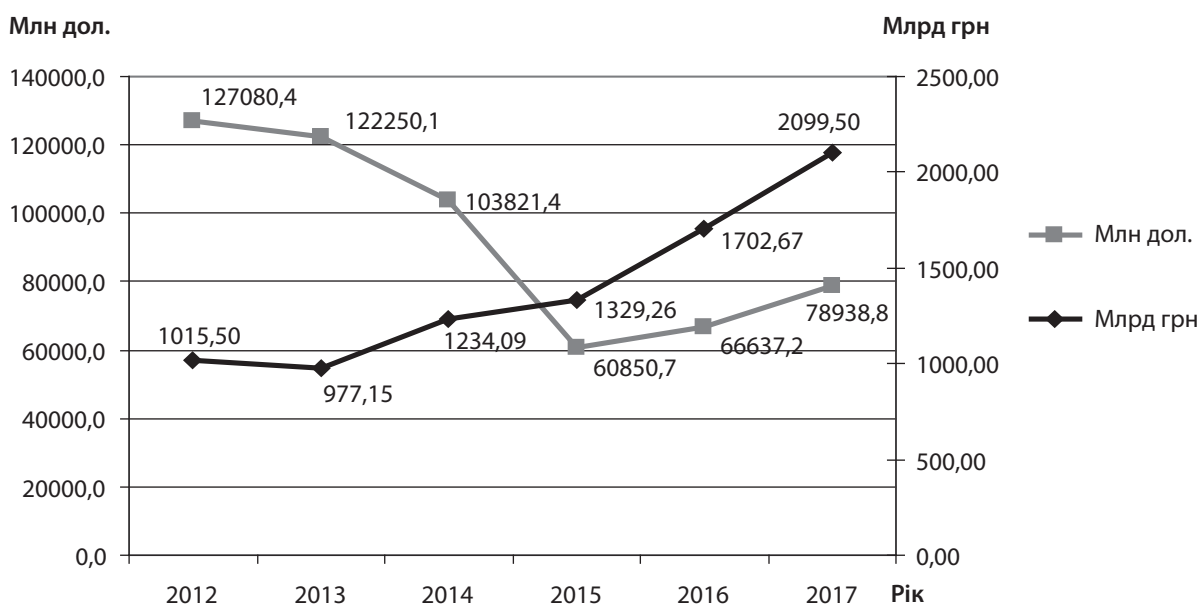

Рис. 1. Динаміка доданої вартості, створеної на підприємствах України

Джерело: складено за <http://www.ukrstat.gov.ua/>

них до них ресурсів. Але така методика має недоліки, по-перше, щодо можливості розрахунку вартості виробленої продукції в частині залишків товарної (не-реалізованої) продукції на звітні дати та у випадках її використання на власні потреби; по-друге, через відсутність даних про вартість спожитих матеріальних і прирівняних до них ресурсів у частині реалізованих об'єктів господарської діяльності.

З метою використання показника доданої вартості для потреб оцінювання якості зайнятості персоналу на підприємстві через показник продуктивності праці пропонуємо такий алгоритм її розрахунку:

$$ДСП = АНМ + ОДП + ВСП + ВПП + ЧПП,$$

де ДСП – додана вартість, створена в процесі господарської діяльності підприємства; АНМ – розподілена амортизаційна вартість необоротних (непоживних) активів; ОДП – одержані персоналом підприємства доходи; ВСП – поточні витрати і внески на соціальні потреби; ВПП – витрати на податки підприємства; ЧПП – чистий прибуток підприємства.

Створена додана вартість як інтегрований показник є ефектом господарської діяльності підприємства щодо її участі у формуванні доходів персоналу, соціального забезпечення населення, бюджетів держави і територіальних громад і поновленні та прирості активів бізнесу за рахунок власних коштів.

Розрахунок доданої вартості за алгоритмом, що пропонується, дозволить здійснювати аналітичну і моніторингову оцінку рівня якості зайнятості персоналу на підприємстві та визначати роль і навантаження на їх працю окремих структурних елементів бізнесу, які характеризують його результати (табл. 1, табл. 2, рис. 2).

Проведені розрахунки в табл. 1 доводять, що в останні роки на підприємствах України відбувся спад частки витрат на персонал у доданій вартості, а також зменшилися показники продуктивності праці за доданою вартістю і витрати на персонал у розрахунку на одного працівника у валютній оцінці.

Показники табл. 2 свідчать, що на підприємствах України існує значне навантаження на персонал у частині створених доходів для потреб держави, територіальних громад і власників підприємств. На формування власних чистих доходів персонал підприємств використовує тільки 30% робочих днів.

Бухгалтерським джерелом для розрахунку показників складових доданої вартості можуть бути рахунки-екрани класу 8 «Витрати за елементами», зокрема: 81 «Витрати на оплату праці», 82 «Відрахування на соціальні заходи», 83 «Амортизація». Відповідно, для формування інформаційних ресурсів щодо витрат на податки можна використати рахунок 98 «Податок на прибуток», змінивши його назву на «Нараховані податки», а чистого прибутку – рахунок 79 «Фінансові результати» за показником, розрахованим при його закритті.

Нова парадигма оцінки якості зайнятості персоналу на підприємстві дозволить здійснювати її через розрахунок показника продуктивності праці за доданою вартістю, використовуючи достовірні інформаційні ресурси рахунків бухгалтерського обліку.

Подальші дослідження доцільно зосередити на розробці елементів подання інформації про додану вартість у системі рахунків бухгалтерського обліку та оприлюднення показників про структурні елементи доданої вартості в статистичній та фінансовій звітності, зокрема у Звіті про управління. ■

Таблиця 1

Показники якості зайнятості персоналу за створеною доданою вартістю на підприємствах України

Показник	Рік					
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Додана вартість в чистому доході, %	24,2	24,1	29,6	25,8	27,3	27,2
Продуктивність праці за доданою вартістю:						
– тис. грн	132,2	131,9	195,9	225,7	293,5	361,2
– дол. США	16548	16506	16484	10332	11487	13580
Витрати на персонал у доданій вартості, %	36,8	38,7	28,7	29,5	25,5	27,1
Витрати на персонал у розрахунку на 1 працівника:						
– тис. грн	48,7	51,1	56,3	66,7	75,0	98,1
– дол. США	6096	6389	4734	3051	2933	3686
Додана вартість у розрахунку на 1 грн капіталу (авансованих активів у бізнес), коп.	19,	17,	20,4	16,5	19,2	21,1
Додана вартість у розрахунку на 1 грн власного капіталу підприємств, коп.	53,1	50,1	68,2	58,1	71,3	85,4

Джерело: розраховано за <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Розрахунок окремих структурних елементів доданої вартості та оцінка їх навантаження на персонал підприємств України у 2017 р.

Показник структури доданої вартості	Сума, грн	%	Витрати на формування, робочих днів
Вартість відтворення необоротних активів (амортизація)	3542	24,2	55
Створений прибуток	2419	16,5	37
ЄСВ	1563	10,7	24
Податки на доходи персоналу	1385	9,5	21
Податки на споживання	858	5,9	13
Чисті доходи персоналу на споживання і капіталізацію	4862	33,2	75
Разом	14629	100,0	225*

Примітка: * – з урахуванням середньої кількості днів різних видів відпусток та непрацездатності.

Джерело: авторські розрахунки.

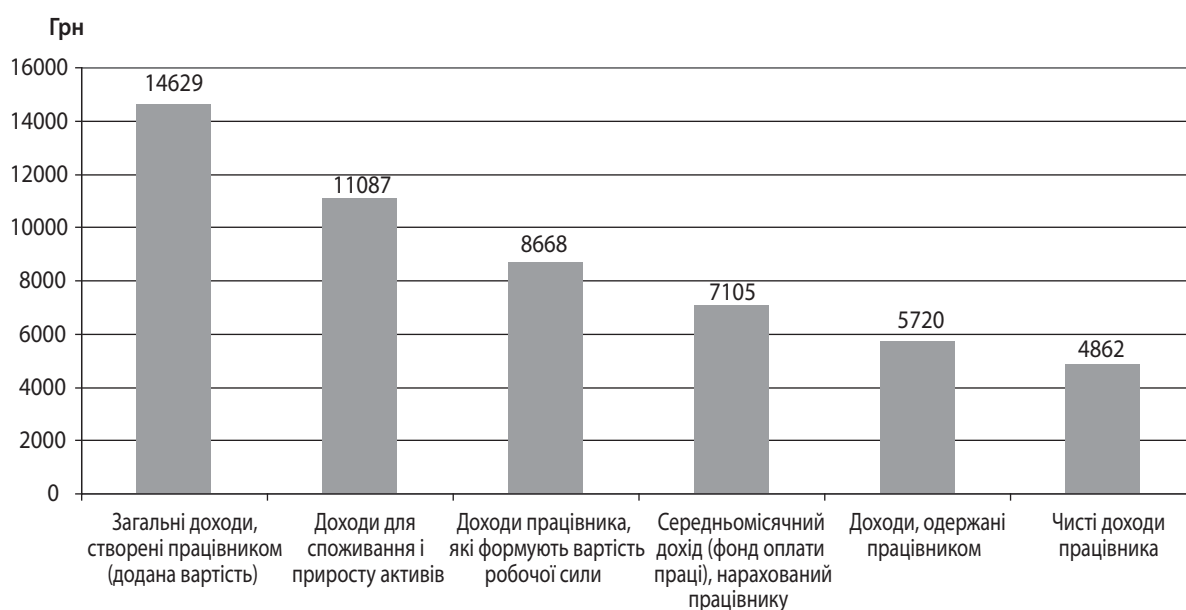

Рис. 2. Рівень створеної доданої вартості та окремих структурних її елементів у розрахунку на 1 працівника за середньомісячними показниками на підприємствах національної економіки України у 2017 р., грн

Джерело: розраховано за <http://www.ukrstat.gov.ua/>

ЛІТЕРАТУРА

- Швец І. Б., Коваленко Т. В. Комплексна оцінка якості управління персоналом : монографія. Донецьк : ДВНЗ «ДонНТУ», 2013. 159 с.
- Шубенкова Е. В. Тотальное управление качеством : учеб. пособие. М. : Экзамен, 2005. 256 с.
- Заюков І. В. Продуктивність праці в контексті забезпечення інноваційного розвитку економіки України. *Економіка: реалії часу*. 2015. № 2. С. 236–242.
- Павлюк Т. І. Ринок праці в Європейському Союзі. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 8. С. 872–875.
- Тертичний О. О., Макарова Л. Г. Стан продуктивності праці на території сучасної України. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Серія: Економічні науки*. 2015. № 2. С. 199–206.
- Наказ Мінекономіки «Про затвердження Тимчасових методичних рекомендацій розрахунку продуктивності

праці в цілому в економіці та за видами економічної діяльності» від 26.12.2008 р. № 916. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/v0916665-08>

7. Роглев Х. Й. Основи готельного менеджменту. URL: http://tourlib.net/books_ukr/roglev12-2.htm

8. Мочерний С. В. Основи економічних знань. Київ : Академія, 2000. 303 с.

9. Економічна енциклопедія : у трьох томах / за ред. Мочерного С. В. Київ : Видавничий центр «Академія». Т. 3. 2002. 951 с.

10. Синк Д. С. Управление производительностью: планирование, измерение и оценка, контроль и повышение. М. : Прогресс, 1989. 532 с.

11. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудова відносини : підручник. Київ : Знання, 2004. 535 с.

12. Жолонський Є. Фінансово-економічний аналіз бізнесу промислових компаній. Харків : Фактор, 2007. 320 с.

13. Толпежников Р., Пастоцук О. Продуктивність праці для цілей оцінки бізнесу. *Економічний аналіз*. 2012. Т. 11 (1). С. 251–254.

14. Наказ Держстату України «Про затвердження Методики розрахунку показника структурної статистики «Додана вартість за витратами виробництва» від 22.12.2011 р. № 365. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/v0365832-11>

15. Сміт А. Дослідження про природу і причини багатства народів / пер. Васильєв О., Межевкіна М., Малівський А. Київ : Наш формат, 2018. 736 с.

16. Голов С. Ф. Облік і звітність на основі концепцій доданої вартості. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2015. № 8-9. С. 2–13.

17. Малишкін О. І. Звіт про управління – адаптація до євроформату звітності. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2018. № 1. С. 2–12.

18. Мороз Ю. Ю., Цал-Цалко Ю. С., Цегельник Н. І. Управлінський облік : підручник. Житомир : Рута, 2015. 632 с.

19. Панков Д. А., Кухто Ю. Ю. Добавленная стоимость как связующее звено в управлении финансовыми потоками на микро- и макроуровне и объект бухгалтерского экономического учета и анали за // *Бухгалтерський облік, контроль і аналіз: проблеми теорії і методології* : монографія. Київ : НАСОА, 2013. С. 545–562.

REFERENCES

Ekonomichna entsyklopediia / ed. by Mochernyi, S. V. [Economic Encyclopedia], vol. 3. Kyiv: Akademiia, 2002.

Holov, S. F. "Oblik i zvitnist na osnovi kontseptsii dodanoi vartosti" [Accounting and reporting based on value added concepts]. *Bukhhalterskyi oblik i audyt*, no. 8-9 (2015): 2-13.

Hrishnova, O. A. *Ekonomika pratsi ta sotsialno-trudovi vidnosyny* [Economics of Labor and Social-Labor Relations]. Kyiv: Znannia, 2004.

[Legal Act of Ukraine] (2008). <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/v0916665-08>

[Legal Act of Ukraine] (2011). <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/v0365832-11>

Malyshekin, O. I. "Zvit pro upravlinnia – adaptatsiia do yevrofomatu zvitnosti" [Management Report – Adaptation to the Euroform Report]. *Bukhhalterskyi oblik i audyt*, no. 1 (2018): 2-12.

Mochernyi, S. V. *Osnovy ekonomichnykh znan* [Fundamentals of Economic Knowledge]. Kyiv: Akademiia, 2000.

Moroz, Yu. Yu., Tsal-Tsalko, Yu. S., and Tsehelnik, N. I. *Upravlinskyi oblik* [Managerial Accounting]. Zhytomyr: Ruta, 2015.

Pankov, D. A., and Kukhto, Yu. Yu. "Dobavennaya stoimost kak svyazuyushcheye zveno v upravlenii finansovymi potokami na mikro- i makrourovne i obekt bukhhalterskogo ekonomicheskogo ucheta i analiza" [Value added as a link in the management of financial flows at the micro and macro level and the object of accounting and economic analysis]. In *Bukhhalterskyi oblik, kontrol i analiz: problemy teorii i metodologii*, 545-562. Kyiv: NASOA, 2013.

Pavliuk, T. I. "Rynok pratsi v Yevropeiskomu Soiuzi" [Labor market in the European Union]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, no. 8 (2015): 872-875.

Rohliev, Kh. I. "Osnovy hotelnoho menedzhmentu" [Basics of hotel management]. http://tourlib.net/books_ukr/rogliv12-2.htm

Shubenkova, Ye. V. *Totalnoye upravleniye kachestvom* [Total quality management]. Moscow: Ekzamen, 2005.

Shvets, I. B., and Kovalenko, T. V. *Kompleksna otsinka yakosti upravlinnia personalom* [Comprehensive assessment of the quality of personnel management]. Donetsk: DVNZ «DonNTU», 2013.

Sink, D. S. *Upravleniye proizvoditelnostyu: planirovaniye, izmereniye i otsenka, kontrol i povysheniye* [Performance management: planning, measuring and evaluating, monitoring and enhancing]. Moscow: Progress, 1989.

Smit, A. *Doslidzhennia pro pryrodu i prychny bahatstva narodiv* [Research on the nature and causes of wealth of peoples]. Kyiv: Nash format, 2018.

Tertychnyi, O. O., and Makarova, L. H. "Stan produktyvnosti pratsi na terytorii suchasnoi Ukrainy" [The state of labor productivity in the territory of modern Ukraine]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo. Seriya: Ekonomichni nauky*, no. 2 (2015): 199-206.

Tolpezhnikov, R., and Pastoshchuk, O. "Produktyvnist pratsi dlia tsilei otsinky biznesu" [Labor productivity for business valuation purposes]. *Ekonomichnyi analiz*, vol. 11 (1) (2012): 251-254.

Zaiukov, I. V. "Produktyvnist pratsi v konteksti zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku ekonomiky Ukrainy" [Labor productivity in the context of providing innovative development of the Ukrainian economy]. *Ekonomika: realii chasu*, no. 2 (2015): 236-242.

Zholonskyi, Ye. *Finansovo-ekonomichnyi analiz biznesu promyslovykh kompanii* [Financial and economic analysis of business of industrial companies]. Kharkiv: Faktor, 2007.